

Türkiye’de Katılım Sigortacılığı (Tekâfül) Literatürü*

Mahmut SAMAR**

Öz

Sigortacılık, genel anlamda kişilerin mal ve canlarının maruz kalma ihtimali olan risklerin gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zararın tazmin edilmesini hedefleyen bir sistemdir. Geleneksel sigortacılık sistemi faiz ve garar gibi unsurlar barındırdığından İslam hukuku açısından birtakım tereddütlere yol açmaktadır. Bu nedenle İslami finans sisteminin de gelişmesiyle birlikte İslami bir sigorta modeli olan tekâfül sistemi gündeme gelmiştir. Katılım sigortacılığı (tekâfül), yardımlaşma usulüyle yapılan karşılıklı bir sigorta türüdür ve belirli rizikolara maruz şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerine anlaşmaları olarak tanımlanmaktadır (AAOIFI). Bu çalışma, Türkiye’de İslam hukuku alanında yapılan İslami sigortacılık, tekâfül ve/veya katılım sigortacılığıyla ilgili yapılan çalışmaları tespit etmeyi ve kısmen değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla bugüne kadar konuyla ilgili literatürün tespiti ve tasnifi yapılarak özellikle İslam hukuku alanında yapılmış çalışmalar, değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ancak ihtiyaç duyulan yerlerde fıkıh ilminin kaynaklık ettiği İslam iktisadı ve finansı alanında yapılan bazı çalışmalar da bu anlamda incelenmiştir. Değerlendirmede kronoloji ve çalışmanın türü olmak üzere iki kıstas göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmada sempozyum ve çalıştay gibi ilmi toplantıların yanı sıra kitap, tez, makale, tebliğ türü çalışmalar üzerinde durulmuş ve bugüne kadar çokça tekrar eden ve ihmal edilen hususların tespitine çalışılmıştır. Böylece bundan sonraki süreçte bu alanda yapılacak çalışmalara yön verecek bazı öneriler sunulması hedeflenmiştir. Çalışmada sayısal verilere ve diğer alanlarda yapılmış çalışmaların listesine yer verilmiştir. Bu yönüyle çalışma, bir bibliyografya denemesi niteliği taşıdığından önem arz etmektedir. Çünkü bugüne kadar katılım sigortacılığı literatürüne dair bir çalışma yapılmamıştır. Bu anlamda çalışma benzerlerine ilk adım olacak ve bundan sonra konuyla ilgili mevcut çalışmalara tek elden ulaşma imkânı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İslami Sigorta, Tekâfül, Katılım, Literatür.

* Araştırma Makalesi. **Makale Gönderim Tarihi:** 30.04.2021 **Makale Kabul Tarihi:** 25.06.2021

Bu çalışma, *Uluslararası İslami Sigortacılık ve Finans Sempozyumunda (25-26 Mart 2021, Çorum)* sözlü olarak sunulan ve özeti yayınlanan bildirinin genişletilmiş halidir.

DOI: <https://doi.org/10.52886/ilak.930165>

** Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Hukuku Anabilim Dalı Assoc. Prof., Ankara Sosyal Bilimler University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Islamic Law mahmutsamar@hotmail.com ORCID: 0000-0003-0268-9115

Bibliographic Study of Islamic Insurance Literature (Takaful) in Turkey

Abstract

Insurance is a system that aims to compensate for the loss as a result of exposure of persons or property to various types of potential risks. From the point of view of Islamic law, the traditional insurance system contains aspects such as usurious interest and Gharar; Which causes some concern. As a result, the Takaful system emerged as an alternative Islamic insurance model, and that emergence coincided with the growth of the Islamic financial system. Mutual insurance (Takaful) is a type of mutual insurance that is carried out through cooperation between the participants and is described as agreements of persons exposed to certain risks to compensate for losses that are likely when these risks are realized (AAOIFI). This study aims to enumerate, classify and evaluate studies related to Islamic insurance or Takaful, which were produced exclusively in Turkey. For this purpose, the available literature on this subject has been identified, categorized, and analyzed in a basic way, especially those related to Islamic jurisprudence and Islamic law. In this study, some studies in the field of Islamic economics and finance were examined, which dealt in one way or another with the idea of Islamic insurance. Two criteria were adopted in this classification and evaluation, namely, the chronology, and the type of study. All studies related to Islamic insurance have been highlighted in this study, such as books, scientific theses, articles and research papers, and recommendations issued by conferences, scientific meetings, seminars, and workshops. This study concluded by providing some recommendations that will direct future research in this area. This study also included numerical data and a list of studies conducted in the fields of Islamic insurance or related fields. This study is considered important because it is a unique bibliographic article in the field of Islamic insurance literature in Turkey. Where the first initiatives were monitored until this moment, and there were no similar studies. This study will be the first step towards broader and more comprehensive studies in the field of Islamic insurance literature surveys.

Keywords: Islamic Law, Islamic insurance, Takaful, Musharaka, Islamic insurance literature.

Özet

Tekâfûl, İslami sigorta ya da güncel adıyla katılım sigortacılığı, geleneksel sigorta sistemine alternatif olarak İslami prensiplere uygun şekilde faaliyet gösteren bir model olarak ortaya konmuş ve çıktığı günden itibaren yaygın kabul görek hızla gelişim kaydetmiştir. Bu gelişim, günümüze kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Bugün farklı modelleri ve yorumları ile tekâfûl sistemi, İslam ülkelerinin yanı sıra Batılı ülkelerde de uygulanan alternatif bir sigortacılık modeli halini almayı başarmıştır. İslami finans sisteminin bir parçası olan tekâfûl, ilk defa İslami finans düşüncesinin şekillendiği seksenli yıllarda gündeme gelmiştir. 6-8 Mayıs 1981 tarihlerinde Batı Almanya’nın Baden kentinde yapılan İslam Bankaları ve Ekonomik İş Birliği Stratejileri Uluslararası Sempozyumu’nda tekâfûlle ilgili bir tavsiye kararı alınmıştır. Bu sempozyumda faizsiz banka, yatırım şirketi ve sigorta

şirketi üçlüsünün bir arada hizmet vermesi ve kâr-zarara katılma sistemiyle çalışılmasının sistemin gelişmesi açısından önemli olacağı yönünde bir karar alınmıştır. Bu tavsiye kararının ardından 1985 yılında İslam Fıkıh Akademisi (Mecma'u'l-fıkhî'l-İslâmî) tekâfül sigortacılığının İslam hukukuna uygun olduğuna dair bir karar yayınlamış böylece tekâfül sisteminin uygulanması konusunda önemli bir adım atılmıştır.

1979 yılında Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde kurulan sigorta şirketleri, bu sisteme dayalı olarak kurulan ilk şirketlerdir. Daha sonra Malezya, Endonezya, Pakistan ve Suudi Arabistan gibi ülkeler başta olmak üzere birçok İslam ülkesinde faizsiz sisteme dayalı sigorta şirketleri kurulmuştur. Türkiye'de ise birkaç yıl öncesine kadar bu sistem yeterince bilinmemekteydi. Nitekim tekâfül sigortacılığının ilk uygulama örneği 2009 yılında görülmüştür. 2017 yılında yürürlüğe giren "Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ile tekâfül sigortacılığının yasal alt yapısı oluşturulmuştur. Bu düzenleme, tekâfülün Türkiye'de tanınması ve hızla gelişip büyümesi sonucunu doğurmuştur.

Öte yandan bu gelişmelerle doğru orantılı olarak Türkiye'de katılım sigortacılığı ya da daha çok bilinen adıyla tekâfül konusunda hatırı sayılır bir literatür oluşmuştur. Özellikle son beş yılda tekâfül konulu sempozyumlar düzenlenerek çok sayıda tebliğ sunumu yapılmış, konuyla ilgili olarak farklı disiplinlerde tezler yazılmıştır. Akademik dergilerde tekâfülü farklı boyutlarıyla inceleyen birçok makale yayınlanmıştır. Özellikle 2017'de "Katılım Sigortacılığı Yönetmeliği"nin yayınlanmasından sonra tekâfül ile ilgili çalışmaların sayısında dikkat çekici bir artış görülmektedir. Bu artış, başta akademisyenler ve araştırmacılar olmak üzere ilgili kişi ve kuruluşlarca çalışmaların takibinin yapılabilmesi için bu alanda bir literatür taramasını gerekli kılmaktadır.

Türkiye'de tekâfül literatürünü farklı disiplinlerde yapılan çeşitli türde akademik çalışmalar oluşturmaktadır. Veri tabanlarından tespit edebildiğimiz kadarıyla bugüne kadar tekâfül konulu çalışmaların çoğu İslam iktisadi ve finansı (yirmi iki adet) ile İslam hukuku (on altı adet) alanında yapılmıştır. Bankacılık ve finans da muhtelif türde on altı çalışmayla tekâfül çalışmalarının yoğun olduğu bir diğer disiplindir. Bunlara ek olarak idari ve iktisadi bilimlerin muhtelif alt dallarında sekiz ve hukuk alanında altı çalışma ortaya konduğu görülmektedir. Böylece bugün itibarıyla Türkiye'de doğrudan tekâfül/katılım literatürü içerisinde toplamda altmış iki akademik çalışma bulunmaktadır.

Bu çalışmaların çoğu 2000'li yıllarda yapılmış ve yarısından fazlası son beş yılda literatüre kazandırılmıştır. Özellikle 2017 yılından sonra katılım sigortacılığı konulu akademik çalışmalarda bariz bir niceliksel artış olduğu gözlemlenmektedir. Bunun sebebi, 20 Eylül 2017'de yürürlüğe giren "Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ile katılım sigortacılığının yasal alt yapıya

kavuşturulmuş olmasıdır. Bu yasal düzenleme, tekâfülün Türkiye’de tanınması ve hızla gelişip büyümesinin yanı sıra literatürde genişleme sonucunu doğurmuştur.

Ne var ki çalışmalarda benzerlik ve tekrar oranı yüksektir. İslam hukuku ve İslami finans alanında yapılan çalışmaların neredeyse tümünde sigortanın ve tekâfülün tarihçesi, karşılaştırması ve tekâfüle benzer müesseseler başlıkları yer almaktadır. Çalışmalarda sıkça vurgulanan hususlardan biri teori-uygulama uyumsuzluğudur. Yine çalışmaların bir kısmındaki hâkim metot mevcut durumun tasvirini yapmak olup bunlarda konuyla ilgili görüşler sıralanmakta ama çoğu zaman tercihe şayan görüş net olarak ifade edilmemektedir. Öte yandan, literatürün önemli bir kısmında katılım sigortacılığını savunma refleksi gözlenmekte olup katılım sigortacılığını eleştirel bir bakış açısıyla ele alan çalışmaların sayısı azdır.

Türkiye’de katılım sigortacılığının gelişmesi için dünyanın farklı yerlerindeki tecrübeleri konu edinen çalışmalara literatürde daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Ayrıca konuyu genel çerçevede ele alan çalışmalar yerine belirli uygulama ve modellere odaklanan çalışmaların yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Buna ek olarak katılım sigortacılığı okuryazarlığını geliştirmeye yönelik farklı türde çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca katılım sigortacılığında mudarebe modelini, akit niteliği, akdin konusu, akitte ileri sürülen şartlar, garar, cehalet vb. konuları ele alan çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Yine katılım sigortacılığı dâhilinde tarım, hayat, deprem, yangın, hırsızlık, sağlık, araç, trafik sigortaları gibi türleri konu edinen çalışmalar yapılmalıdır. Tekâfül konusunda terminolojiyi de kapsayan bir standart geliştirme ve şer’i denetim üzerine derinlikli müstakil çalışmalarla literatür zenginleştirilebilir.

Son olarak katılım sigortacılığı literatüründe eleştirel çalışmaların sayısının yok denecek kadar az olduğunu belirtmek gerekmektedir. Şayet alternatif bir model oluşturma yolunda başarı sağlanmak isteniyorsa bu tür çalışmalara öncelik verilmelidir. Bir diğer husus ise konuya yaklaşımda idealist bir duruşun hâkim olmasına rağmen idealden önce gerçekliği gözetmek gerekliliğidir. Yani mevcut durumun tüm gerçekliğiyle tasvir edilerek gerçekleşmesi mümkün olan hususlar üzerinde durulması; siyasi, sosyal ve ekonomik şartlar gözetilerek çalışmalara yön verilmesi gerekmektedir. Bir diğer deyişle, mevcut şartların tanıdığı imkânlar dâhilinde bir politika ve/veya çözüm önerileri sunulmalıdır.

Summary

Takaful, Islamic insurance or insurance participation with its current name, has been put forward as an alternative to the traditional insurance system as a model operating in accordance with Islamic principles, and has been widely accepted and developed rapidly since its inception. This development has continued uninterruptedly to the present day. Today with its different models and

interpretations the takaful system has managed to become an alternative insurance model applied in Western countries as well as in Islamic countries. Takaful, which is a part of the Islamic financial system, came to the fore for the first time in the eighties when the idea of Islamic finance was formed. A recommendation on takaful was taken at the International Symposium on Islamic Banks and Economic Cooperation Strategies held in Baden, West Germany, on 6-8 May 1981. In this symposium, it was decided that the trio of interest-free banks, investment companies and insurance companies should serve together and work with the profit-loss sharing system would be important for the development of the system. Following this recommendation, in 1985, the Islamic Fiqh Academy (Majma' al-Fiqh al-Islami) published a decision stating that takaful insurance is in line with Islamic law, thus an important step was taken in the implementation of the takaful.

Insurance companies established in 1979 in Sudan and the United Arab Emirates are the first companies established based on this system. Later, insurance companies based on interest-free system were established in many Islamic countries, especially in countries such as Malaysia, Indonesia, Pakistan and Saudi Arabia. In Turkey, this system was not known enough until a few years ago. As a matter of fact, the first application example of takaful insurance was seen in 2009. The legal infrastructure of takaful insurance was established with the "The Regulation on Working Procedures and Principles of Participation Insurance ", which entered into force in 2017. This arrangement resulted in the recognition of takaful in Turkey and its rapid development and growth.

On the other hand, as directly proportionate to these developments, there has been a considerable literature on participation insurance, or more commonly known as takaful, in Turkey. Especially in the last five years, symposiums on takaful have been organized and many papers have been presented, and these have been written in different disciplines on the subject. Many articles have been published in academic journals examining takaful in different dimensions. Especially after the publication of the "Regulation of Participation Insurance" in 2017, there is a remarkable increase in the number of studies on takaful. This increase necessitates a literature review in this field in order to follow up the studies by the relevant people and institutions, especially academicians and researchers. Takaful literature in Turkey consists of various kinds of academic studies in different disciplines. As far as we can determine from the databases, most of the studies on takaful have been carried out in the fields of Islamic economics and finance (twenty-two studies) and Islamic law (sixteen studies). Banking and finance is another discipline in which takaful studies are intense with sixteen studies of various types. In addition to these, it is seen that eight studies in various sub-branches of economics and administrative economic sciences and six studies in law are presented. As of today, there are sixty-two academic studies in total within the takaful/participation literature in Turkey.

Most of these studies were done in the 2000s and more than half of them were brought to the literature in the last five years. It is observed that there is a significant quantitative increase in academic studies on participation insurance, especially after 2017. The reason for this is participation insurance has a legal infrastructure with the " The Regulation on Working Procedures and Principles of Participation Insurance", which entered into force on 20 September 2017. This legal regulation resulted in the widening of the literature as well as the recognition and rapid growth of takaful in Turkey.

However, similarity and repetition rates are high in studies. Almost all of the studies in the field of Islamic law and Islamic finance cover the history of insurance and takaful, their comparison and similar institutions to takaful. Almost in all studies in the fields of Islamic law and Islamic finance, the subjects of the history of insurance and takaful, their comparison and the institutions similar to takaful take places. One of the issues frequently emphasized in the studies is the theory-practice mismatch. Again, the dominant method in some of the studies is to describe the current situation, and opinions on the subject are listed in these studies, but often the preferred view is not clearly expressed. On the other hand, the reflex of defending participation insurance is observed in a significant part of the literature, and the number of studies that critically examine participation insurance is few.

Studies dealing with experiences in different parts of the world should be given more space in the literature for the development of participation insurance in Turkey. In addition, there is a need for studies that focus on specific applications and models instead of studies that deal with the subject in a general framework. In addition, different kinds of studies should be carried out to improve participation insurance literacy. In addition, there is a need for studies addressing the issues of the mudaraba model in participation insurance, the nature of the contract, the subject of the contract, the conditions put forward in the contract, uncertainty, ignorance etc. Likewise, studies should be carried out on types such as agriculture, life, earthquake, fire, theft, health, vehicle, traffic insurance within the scope of participation insurance. The literature can be enriched by developing a standard on takaful covering terminology and by in-depth independent studies on legal control.

Finally, it should be noted that the number of critical studies in the participation insurance literature is negligible. If success in creating an alternative model is desired, such studies should be given priority. Another point is that although an idealist stance is dominant in the approach to the subject, it is necessary to pay regard to the reality before the ideal. In other words, it is necessary to focus on the issues that can be realized by describing the current situation with all its reality and direct the work by considering the political, social and economic conditions. Namely, a policy and/or solution proposals should be presented within the possibilities provided by the current conditions.

Giriş

İslami sigorta ya da güncel adıyla katılım sigortacılığı anlamında tekâfül, geleneksel sigorta sistemine alternatif İslami prensiplere uygun şekilde faaliyet gösteren bir model olarak ortaya çıkmış ve çıktığı günden itibaren kabul görerek hızla gelişim kaydetmiştir. Bu gelişim, günümüze kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. Bugün farklı modelleri ve yorumları ile tekâfül sistemi, İslam ülkelerinin yanı sıra Batılı ülkelerde de uygulanan alternatif bir sigortacılık modeli halini almayı başarmıştır. İslami finans sisteminin bir parçası olan tekâfül, ilk defa İslami finans düşüncesinin şekillendiği seksenli yıllarda gündeme gelmiştir. 6-8 Mayıs 1981 yılında Batı Almanya'nın Baden kentinde yapılan "İslam Bankaları ve Ekonomik İşbirliği Stratejileri Uluslararası Sempozyumu"nda tekâfülle ilgili bir tavsiye kararı alınmıştır. Bu sempozyumda faizsiz banka, yatırım şirketi ve sigorta şirketi üçlüsünün bir arada hizmet vermesi ve kâr ve zarara katılma sistemiyle çalışmasının sistemin gelişmesi açısından önemli olacağı yönünde bir karar alınmıştır. Bu tavsiye kararın ardından 1985 yılında İslam Fıkıh Akademisi (Mecma'u'l-fıkhî'l-İslâmî) tekâfül sigortacılığının İslam hukukuna uygun olduğuna dair bir karar yayınlanmıştır. Böylece tekâfül sisteminin uygulanması konusunda önemli bir adım atılmış oldu.

Dünyada ilk defa bu sisteme dayalı olarak kurulan sigorta şirketleri 1979 yılında Sudan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde görüldü. Daha sonra Malezya, Endonezya, Pakistan ve Suudi Arabistan gibi ülkeler başta olmak üzere birçok İslam ülkesinde faizsiz sisteme dayalı sigorta şirketleri kuruldu. Türkiye'de ise birkaç yıl öncesine kadar bu sistem yeterince bilinmemekteydi. Nitekim tekâfül sigortacılığının ilk uygulama örneği 2009 yılında görülmüştür. 2017 yılında yürürlüğe giren "Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ile tekâfül sigortacılığının yasal alt yapısı oluşturulmuştur. Bu düzenleme, tekâfülün Türkiye'de tanınması ve hızla gelişip büyümesi sonucunu doğurmuştur.

Öte yandan bu gelişmelerle doğru orantılı olarak Türkiye'de katılım sigortacılığı ya da daha çok bilinen adıyla tekâfül konusunda hatırı sayılı bir literatür oluştu. Özellikle son beş yılda tekâfül konulu sempozyumlar düzenlenerek onlarca tebliğ sunumu yapıldı. Konuyla ilgili farklı disiplinlerde tezler yazıldı. Akademik dergilerde tekâfülü farklı boyutlarıyla inceleyen birçok makale yayınlandı. Özellikle 2017'de "Katılım Sigortacılığı Yönetmeliği"nin yayınlanmasından sonra tekâfül ile ilgili çalışmaların sayısında dikkat çekici bir artış görülmektedir. Bu niceliksel artış, çalışmaların başta akademisyenler ve araştırmacılar olmak üzere ilgili kişi ve kuruluşlarca takibinin yapılabilmesi için bu alanda bir literatür taramasına ihtiyaç duyulmuştur. İşte söz konusu ihtiyaca binaen bu çalışmada Türkiye'de katılım sigortacılığı/tekâfül ile ilgili yapılan akademik çalışmaların tespiti ve kısmen tahliline yer verilecektir. Bu çerçevede kitap, tez, makale, tebliğ türü yayınlar konu ve alan bazlı ele alınarak

çalışmalardaki tekrarların ve ihmal edilmiş hususların belirlenmesi amaçlanmaktadır. Buradan hareketle önümüzdeki süreçte bu alanda yapılacak çalışmalara yön verecek birtakım öneriler sunulması hedeflenmektedir.

Bu hedefe yönelik olarak önce ana hatlarıyla tekâfül üzerinde durulacaktır. Ardından sayısal veriler ışığında Türkiye’de tekâfül literatürünün genel değerlendirmesine yer verilecektir. İslam hukuku ve İslami finans alanında yapılan çalışmaların tahlili yapıldıktan sonra çalışma değerlendirme ve sonuç bölümüyle son bulacaktır.

1. Ana Hatlarıyla Tekâfül

Uygulama esaslarına ve türüne göre farklı şekillerde tanımlanan tekâfül, en genel ifadesiyle İslami esaslara göre işleyen sigorta sisteminin adıdır. Ne var ki literatürde farklı şekillerde tanımları yapılmıştır. Tanımlardan hareketle birtakım ilkelerinden ve uygulamada farklı modellerinden söz edilmektedir.

1.1. Tanımı

AAOIFI’nin (26 nolu standart) tanımına göre tekâfül, “belirli rizikolara maruz kalan şahısların bu rizikoların gerçekleşmesiyle ortaya çıkacak zararların telafisi üzerinde anlaşmalarıdır.” Malezya merkezli İslami Finansal Hizmetler 2013 (IFSA) ise tekâfülü, “karşılıklı yardımlaşma temelinde olan, katılımcıların ortak bir fona katkı payı ödeyerek önceden belirlenen olaylar karşısında bu fondan kendilerine veya lehtarlarına yönelik karşılıklı finansal ödemeler sağlanmasını amaçlayan ve karşılıklı mutabakatla belirlenen sözleşmedir.” şeklinde tanımlamıştır. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB) tanımı da benzer şekilde şöyledir: “Katılımcıların, birbirleri arasında, önceden belirlenmiş olan hasar ve kayıplarında yardımlaşma amacıyla kullanılmak üzere bağış yaptıkları işlemidir.”¹ SEDDK, katılım sigortacılığını; “katılım esaslarına göre icra edilen sigortacılık faaliyeti” olarak tanımlamış ve aynı yönetmelikte katılım esaslarını düzenlemiştir.²

Bu tanımlardan da anlaşıldığı üzere hedef ve amaç bakımından konvansiyonel sigorta ve tekâfül arasında fark yoktur. Her ikisinde de temel hedef insanların tek başına üstünden kalkamayacakları rizikoları ve bunlardan doğan zararı başkalarıyla paylaşmaktır. Ancak bu gaye birliği her iki sözleşmenin de aynı olduğu anlamına gelmemektedir. Aynı amaca farklı yöntemlerle ulaşılmak istendiği ifade edilebilir. Nitekim tekâfül, İslam hukukuna göre meşru kabul edilen

¹ Diğer tanımlar için bk. Mehmet Ali Aytekin, “İslami Sigorta Akdinin Niteliği”, *Uluslararası İslami Sigortacılık & Finans Sempozyumu Kitabı*, ed. Abdullah Çolak - Güngör Karakaş (Çorum: Hitit Üniversitesi, 2021), 50.

² Bk. 31339 sayılı Katılım Esasları Çerçevesinde Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik.

birtakım sözleşme türlerine dayandırılmaktadır. Öte yandan, katılım sigortacılığında konusu meşru olmayan değerler/varlıklar sigortalanmaz. Fonda toplanan katılım paylar faizli alanlarda değerlendirilmez. Dolayısıyla katılım sigortacılığı, konvansiyonel sigortanın İslami ve fıkhi prensiplere aykırı unsurlarından arındırılmış bir sigorta sistemi görünümünü arz etmektedir.³

1.2. Temel İlkeleri

Gerek mevzuatta gerek literatürde ve gerekse de uygulamada katılım sigortacılığı sisteminin temel ilkeleri şu şekilde ifade edilmektedir:

Tekâfüle bağlı işlemler, İslam ticaret hukukunun esaslarına uygundur. Bu sistem yardımlaşma esasına dayandığından havuzlardaki fonların mülkiyeti poliçe sahiplerine aittir, şirketin değildir. Fonlar danışma kurulunun onay verdiği faizsiz piyasa araçlarında değerlendirilir. Bunlara ek olarak tekâfülde şüphe, garar, aşırı risk ve belirsizlik bulunmamalıdır. Uygulamadaki ürün ve hizmetlerin tamamı şeri denetime tabidir. Tekâfül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır. Tekâfül fonundaki herhangi bir fazlalık sadece katılımcılar arasında vekalet ve mudarebe modellerine göre dağıtılır. Katılımcılardan birinin açığı olması durumunda tekâfül fonunu yöneten (vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz) verir.⁴

Görüldüğü üzere tekâfülde katılım esaslarına göre hareket edilmesi öngörülmektedir. Türkiye’de katılım esaslarına dair 19 Aralık 2020 tarihli 31339 sayılı “Katılım Esasları Çerçevesinde Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik” yönetmelik yayınlanmıştır. Bu esasların uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar da SEDDK’nın 01.04.2021 tarihli “Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Genelge (2021/3)”de düzenlenmiştir.⁵ AAOIFI 26 nolu standartın 5. fıkrasında yukarıdaki esaslara benzer şekilde dokuz maddede tekâfülün prensiplerini ve fikhî esaslarını düzenlemiştir.⁶

³ Hakan Aslan - Muhammed Emin Durmuş, “İslami Sigortacılık (Tekâfül): Yöneticilerin Perspektifinden Türkiye Uygulaması”, *International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF) 21-23 October 2015, Sakarya/Turkey Proceedings III/* (2016), 19; Aytekin, “İslami Sigorta Akdinin Niteliği”, 43.

⁴ İsmail Yıldırım, “Tekâfül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 6/2 (01 Aralık 2014), 51.

⁵ SEDDK, “Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Genelge (2021/3)” (Erişim 05 Haziran 2021).

⁶ Abdullah Durmuş, “AAOIFI Standartlarında Tekâfül Sigortacılığı”, *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*, ed. Süleyman Kaya vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 93-110.

1.3. Modelleri

Katılım sigortacılığı İslami esaslara uygun olmak kaydıyla farklı şekillerde ve modellerde uygulanabilir. Konusuna göre mel tekâfül ve hayat tekâfül olmak üzere iki kısma ayrılan katılım sigortacılığının işleyiş tarzına ve yöntemine göre yaygın olarak uygulanan üç farklı modeli bulunmaktadır. Bunlar mudârebe modeli, vekâlet modeli ve karma modeldir.

Mudârebe Modeli: Mudârebe modeli emek-sermaye ortaklığı esaslarına göre işleyen ve kâr-zarar ortaklığına dayanan bir modeldir. Bu modelde teknik masraflardan sonra kalan miktar operatör şirket tarafından İslami esaslara uygun şekilde yatırımda değerlendirilir. Elde edilen gelir mudârib (girişimci) konumundaki sigorta şirketi ile katılımcılar arasında, daha önce belirlenen orana göre dağıtılır. Bu modelde sigorta şirketi, girişimci statüsünde kâr-zarar ortağı olduğundan vekâlet ücreti alamaz.⁷

Vekâlet Modeli: Ücretli vekâlet akdine dayanan bu modelde sigortalılardan bağış olarak alınan primler bir havuzda toplanır. Katılım payları ile oluşan bu havuzun yönetimi vekil sıfatı ile sigorta şirketi tarafından yapılır. Operatör şirket hem teknik işlemleri hem de mali işlemleri vekil sıfatıyla yerine getirir ve yaptığı hizmet karşılığında daha önce belirlenmiş bir ücret alır. Vekâlet ücreti maktu olabileceği gibi oransal da olabilir. Şirkete yatırımdan elde edilen kârdan pay verilmez. Kârın tamamı sigorta fonunun katılımcılarına aittir. Zarar meydana geldiğinde havuzda toplanan fonlardan karşılanır.⁸

Karma Model: Adından da anlaşıldığı üzere bu model, mudârebe ve vekâlet modellerinin karmasıdır. Bu modelde sigorta şirketi bir yandan mudârib sıfatıyla fonların değerlendirilmesinden elde edilen kârdan sözleşmede belirtildiği oranda pay alır. Diğer taraftan fonların yönetiminden dolayı katılım fonundan vekâlet ücreti alır. Karma model, günümüzde uygulamasında en yaygın modeldir. Bunun sebebi, şirket lehine gelir kalemlerinin daha fazla olmasıdır. Çünkü bu modelde operatör şirketin, biri mali diğeri teknik işlemlerden iki ayrı vekâlet ücreti, bir de yatırımdan kâr payı hissesi olmak üzere üç ayrı geliri vardır.⁹

2. Literatür Değerlendirmesi

Bugüne kadar Türkiye’de katılım sigortacılığı (Tekâfül) literatürünü inceleyen müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu anlamda sigorta ve tekâfülü de kapsayacak şekilde İslam iktisadı ve finansı literatürünü ele alan tek bir çalışma bulunmaktadır. 2014 yılında makale olarak yayınlanan çalışmada tekâfül ile ilgili

⁷ AYTEKİN, “İslami Sigorta Akdinin Niteliği”, 53.

⁸ YILDIRIM, “Tekâfül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, 52; AYTEKİN, “İslami Sigorta Akdinin Niteliği”, 53.

⁹ HAKAN ASLAN, “Tekâfül Uygulamalarının Güncel Sorunları: Türkiye Piyasası İçin Bir Değerlendirme”, *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*, ed. Süleyman Kaya vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 160.

kısım, iki yüksek lisans tezinin ismen zikredilmesinden ibarettir. Bunun sebebi, yayınlandığı tarihte katılım sigortacılığının henüz gelişmemiş olması, yaygın olmaması ve çalışmanın İslam iktisadı ve finansının temel konularına odaklanmasıdır.¹⁰

Katılım sigortacılığı sistemi oldukça yeni bir disiplin olsa da genel anlamda sigortacılık alanı çok daha eskiye dayanır. Bu nedenle sigortacılık alanında Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hatırı sayılı bir literatür oluşmuş durumdadır. Farklı disiplinler açısından gelişen literatürde fıkıh başta olmak üzere İslami ilimler açısından da araştırmalar ortaya konmuştur.¹¹ Söz gelimi, Hayreddin Karaman’ın *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta* adıyla çevirisini yaptığı ve M. Ahmet Zerkâ ile Abdülaziz en-Neccâr’ın kaleme aldığı derleme Arapça kitap bu kabildendir. Adından da anlaşıldığı üzere ticari sigorta akdini bir bölüm olarak incelemiştir.¹² Beşer’in çalışması da ticari sigortaların fikhî tahlilinden ibarettir.¹³

Bu çalışmada İslam hukuku alanında katılım sigortacılığı ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaları değerlendireceğimizden konusu salt konvansiyonel sigortacılık olan fikhî araştırmaları çalışmamızın dışında tutacağız. Ancak bütünlüğün sağlanması ve daha sağlıklı bir değerlendirme için İslam hukukunun dayanak teşkil ettiği İslam iktisadı ve finansı alanındaki çalışmaları da gerekli olduğu ölçüde kapsama dahil edeceğiz. Katılım sigortacılığını diğer disiplinler açısından inceleyen çalışmaları da ismen zikretmekle yetineceğiz.

3. Türkiye’deki Tekâfül Literatürü ile İlgili Genel Değerlendirme

Türkiye’de tekâfül literatürünü farklı disiplinlerde yapılan çeşitli türde akademik çalışmalar oluşturmaktadır. Veri tabanlarından tespit edebildiğimiz kadarıyla bugüne kadar tekâfül konulu çalışmaların çoğu İslam iktisadı ve finansı (yirmi iki) ile İslam hukuku (on altı) alanında yapılmıştır. Bu iki alandan sonra on altı muhtelif türde çalışmayla bankacılık ve finans disiplini de tekâfül çalışmalarının yoğun olduğu bir diğer disiplindir. Bunlara ek olarak idari ve iktisadi bilimlerin muhtelif alt dallarında sekiz ve hukuk alanında altı çalışma ortaya konduğu görülmektedir. Böylece bugün itibarıyla Türkiye’de doğrudan tekâfül/katılım literatürü içerisinde toplamda altmış iki (62) akademik çalışma bulunmaktadır.

Öte yandan, bu çalışmaların neredeyse tamamı 2000’li yıllarda kaleme alınmış ve yarısından fazlası son beş yılda literatüre kazandırılmıştır. Özellikle 2017 yılından sonra niceliksel olarak tekâfül/katılım sigortacılığı konulu akademik

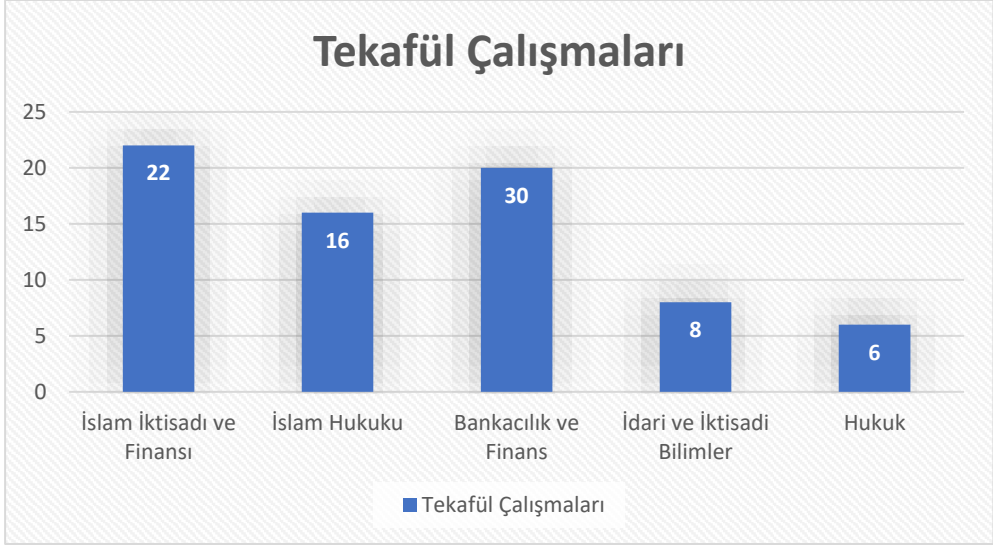
¹⁰ Abdullah Koçdoğan vd., “Türkiye’de İslâm İktisadı ve Finansı Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 13/25 (22 Aralık 2017), 82.

¹¹ Bk. Mustafa Avcı, *İslam’a Göre Sigorta* (İstanbul : Marmara Üniversitesi, 1987).

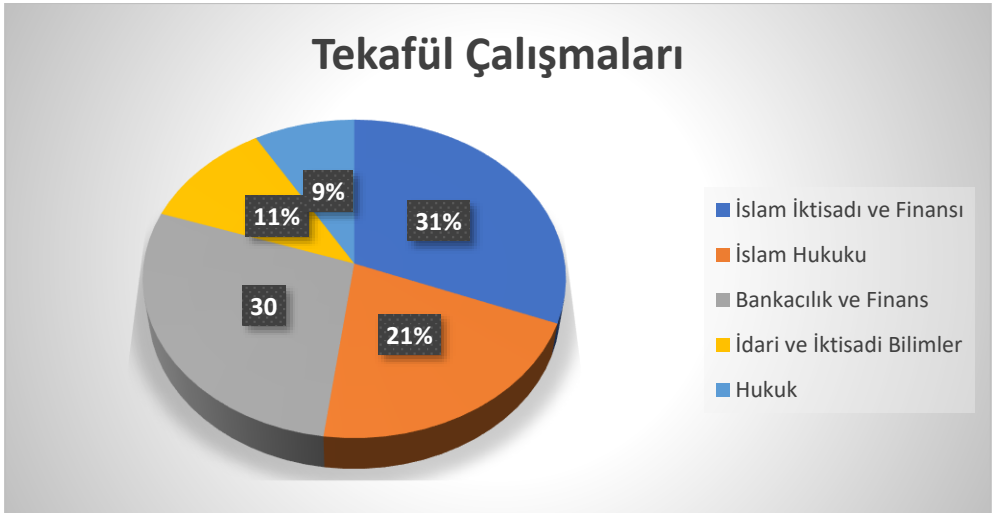
¹² Mustafa Ahmed Zerka, *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta* (İstanbul : İz Yayıncılık, 2003).

¹³ Faruk Beşer, *Sosyal Riskler Sigorta ve İslam* (İstanbul: Nun Yayınları, 2016).

çalışmalarda bariz bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bunun temel sebebi, 20 Eylül 2017’de yürürlüğe giren “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile katılım sigortacılığının yasal alt yapıya kavuşturulmuş olmasıdır.¹⁴ Anlaşıldığı kadarıyla bu yasal düzenleme, tekâfülün Türkiye’de tanınması ve hızla gelişip büyümesinin yanı sıra doğal olarak literatürde de genişleme sonucunu doğurmuştur.

Tablo-1: Tekâfül Literatürünün Alanlara Göre Nicel Dağılımı

Tablo-1: Tekâfül Literatürünün Alanlara Göre Dağılımı.

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/09/20170920-7.htm>

4. İslam Hukuku ve İslami Finans Alanında Yapılan Çalışmalar

Katılım sigortacılığı, her ne kadar İslami bir sigorta modelini temsil ediyor olsa da Türkiye’de İslam hukuku çalışmaları arasında yeterince yer bulduğunu söylemek güçtür. Tespit edebildiğimiz kadarıyla bu çerçevede bugüne kadar yapılmış 14 (on dört) çalışma bulunmaktadır. Bunlar; 1 (bir) kitap, 6 (altı) makale, 4 (dört) yüksek lisans tezi ve 3 (üç) ilmi toplantılarda yayınlanmış tebliğ olarak literatürde yer almıştır. Bugüne kadar tekâfül konusunu ele alan üç (3) çalıştay ve uluslararası nitelikte bir sempozyum düzenlenmiştir. Takibi kolaylaştırmak adına bugüne kadar yapılmış ilmi faaliyetleri ve yayınları türüne göre tasnif ederek inceleyebiliriz.

4.1. İlmi Toplantılar

Türkiye’de tekâfül konulu ilk ilmi toplantı, Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi Araştırma ve Uygulama Merkezi (İSEFAM) tarafından 2016 yılında düzenlenen “Tekâfül (İslami Sigortacılık)” çalıştıydır. Altı sunumun yapıldığı çalıştıyda “Tekâfül (Katılım) Sigorta Sistemi ve Teorisi”, “Hayat Sigortacılığında Tekâfül (Katılım Sigortacılığı)”, “Ticari Sigortacılık Tekâfülünden Farklı mı?”, “AAOIFI Standartlarında Tekâfül”, “Tekâfül Uygulamalarının Güncel Sorunları: Türkiye Piyasası İçin Bir Değerlendirme” başlıklı tebliğlere yer verilmiştir. Bu çalışmalar daha sonra sonuç bildirgesi ile birlikte kitap olarak neşredilmiştir.¹⁵

Bu kapsamdaki toplantıların ikincisi İKAM tarafından Aralık 2018 tarihinde Aralık 2018 tarihinde “İslam İktisadında Sigorta” başlığıyla düzenlendi. Çalıştıyda Hasan Hacak’ın “Tekâfül Sisteminin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” ve Hakan Aslan’ın “Dünyada ve Türkiye’de Tekâfül: Güncel Durum ve Gelecek Beklentileri” başlıklı sunumları yapılmıştır.¹⁶ Bu tebliğlerin yayınlandığına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Yakın tarihte yapılan bir diğer faaliyet, Diyanet İşleri Başkanlığı – Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından Ankara’da 11-12 Mart 2020’de gerçekleştirilen “Ticari ve Alternatif Sigorta Sistemleri ve Sigortayla İlgili Bazı Problemlerin Fıkhi Açından Değerlendirilmesi” başlıklı çalıştıydır. Toplam dokuz tebliğın sunumu ve müzakeresinin yapıldığı çalıştıy, sigorta şirketleri başta olmak üzere paydaş ve ilgili kurum ve kuruluşlardan temsilci ve uzmanların da yer aldığı geniş katılımıla gerçekleştirilmiştir. ¹⁷ Düzenleme kurulundan edinilen bilgiye göre çalıştıyda yapılan sunumlar sonuç raporu ile birlikte edit kitap olarak yayınlanacaktır.

¹⁵ Süleyman Kaya vd. (ed.), *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 7-8.

¹⁶ <http://tekaful.net/?p=1074>

¹⁷ <https://www.diyane.gov.tr/tr-tr/Kurumsal/Detay/29382/islama-uygun-ozgun-bir-sigorta-modelini-insa-etmek-vazgecilmez-bir-sorumluluktur>

Çok kısa bir süre önce (25-26 Mart 2021) Hitit Üniversitesi bünyesinde Uluslararası İslami Sigortacılık & Finans Sempozyumu gerçekleştirildi. Sempozyumda çeşitli disiplinler açısından İslami sigortacılıkla ilgili on iki tebliğ sunulmuştur.¹⁸ Bu tebliğlerin bir kısmı sempozyum kitabında tam metin olarak bir kısmı da özet bildiri şeklinde yayınlanmıştır.¹⁹

4.2. Kitaplar ve Tezler

Bu kapsamda yapılan ilk ve en kapsamlı çalışma, Dalgın’ın doktora tezi olarak hazırladığı ve daha sonra kitap olarak neşredilen *İslam Hukukuna Göre Sigorta* isimli araştırmasıdır. Bu kitap, yazarın 1994 yılında tamamladığı doktora tezinin matbu halinin ikinci baskısıdır. Esasında bu kitap, tekâfül konusuna hasredilmiş değildir. İslam hukuku açısından ticari sigorta akdini detaylı bir şekilde incelediği çalışmasının son bölümünde alternatif sigortacılık başlığı altında katılım sigortacılığının temelini oluşturan (teberru, teâvun) bazı sigorta modelleri de incelenmektedir. Bu yönüyle çalışma Türkiye’de tekâfül vb. alternatif sigorta arayışının gündeme getirilmesi ve gündemde tutulması açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışmadan önce Dalgın’ın da ifade ettiği gibi konuyla ilgili çalışmalar, sadece iki tercüme makale boyutunda kalmıştır. Giriş ve iki ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde sigortanın akit yapısı, tarihçesi ve çeşitleri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde konvansiyonel sigorta akdinin İslam hukuku açısından meşruiyeti yine akit teorisi bağlamında incelenmiştir. Yardımlaşma sigortasına (Tekâfül) ikinci bölümde yer verilen bu çalışmada konu ticari sigorta akdi ile mukayeseli olarak akit teorisi bağlamında tartışılmıştır.²⁰ Dalgın’ın 1995 tarihinde yayınlanan “Sigortanın Meşrûiyeti” başlıklı makalesi de bu çalışmanın özeti niteliğindedir.

Dalgın’ın çalışmasından başka farklı zamanlarda yapılmış üç yüksek lisans tezi de literatürdeki yerini almıştır. Bunlardan ilki 2016 yılında İstanbul Üniversitesi SBE’de Abdullah Durmuş’un danışmanlığında *Tekâfül Sisteminde Vekâlet ve Mudarebe Modelleri* başlığıyla Abdullah Onur tarafından hazırlanmıştır. Tezde başlıktan da anlaşılacağı üzere mudarebe ve vekâlet akitleri temelinde tekâfül sistemi ve bu iki akde dayalı olarak uygulaması tanıtılmakta, ticari sigorta akdi ile mukayese edilmektedir. Çağdaş dönemde konunun tarihi arka planına yer veren bu çalışma tekâfül sistemini söz konusu iki model özelinde müstakil olarak inceleyen ilk tez olma özelliğini taşımaktadır. Tezde bu iki modelin fıkhi açıdan uygunluğu savunulmaktadır.²¹

¹⁸ <http://www.isf2021.hitit.edu.tr/Detail/programi>

¹⁹ Bk. Abdullah Çolak - Karakaş Güngör (ed.), *Uluslararası İslami Sigortacılık & Finans Sempozyumu Kitabı* (Çorum: Hitit Üniversitesi, 2021).

²⁰ Nihat Dalgın, *İslam’ın Işığında Sigortacılık* (Samsun, 2002), 3.

²¹ Abdullah Onur, *Tekâfül Sisteminde Vekâlet ve Mudarebe Modelleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016).

2019 yılında yine Abdullah Durmuş'un danışmanlığında tamamlanan bir diğer yüksek lisans tezi, *Tekâfûl Sigortacılığında Malezya Uygulaması* başlıklı çalışmadır. Yasin Şahin tarafından hazırlanan tezde Tekâfûl sisteminin en çok yaygın olduğu ülkelerden biri olan Malezya uygulaması incelenmiş ve Türkiye için bir model önerisi üzerinde durulmuştur. Bu anlamda Türkiye için en uygun modelin birtakım tashihlerle -özellikle hukuk sistemine uyarlanarak- Malezya'daki vedîa modeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²²

Üçüncü tez 2020 yılında Sakarya Üniversitesi'nde Kenan Göçer'in danışmanlık yaptığı *Tekâfûl Sigortası Açısından Sudan Örneği* başlıklı çalışmadır. Mohamed Alfadoul Abdallah Mohamed'in hazırladığı tez, Sudan'da tekâfûl uygulamasını sayısal verilerle ele almaktadır.²³

4.3. Makale ve Tebliğ

Türkiye'de İslami sigorta müstakil olarak ilk defa 1996 yılında Konya'da düzenlenen "I. Uluslararası İslam Ticaret Hukukunun Günümüzdeki Meseleleri Kongresi"nde gündeme gelmiştir. Bu çerçevede Muhammed Fazlı Yusuf'a ait bir çalışma Türkçeye tercüme edilerek "Tekâfûl İşletmesinin Kavramı ve İşleyişi Hakkında Kısa Tanıtma (İslami Sigorta)" başlığıyla yayınlanmıştır. Bir sigorta sistemi olarak tekâfûl ve işleyişi üzerinde durulan bu çalışmada tekâfûl makasid düşüncesiyle ilişkilendirilerek canın ve malın korunması prensiplerine uygunluğuna işaret edilmiştir. Ancak çalışmada daha çok Malezya'da faaliyet gösteren özel bir şirketin uygulamaları özelinde aile tekâfûl bugünkü adıyla hayat sigortası üzerinde durulmuştur.²⁴ Aynı kongrede ve aynı oturumda üç tebliğin daha sunumu yapılmıştır. Bunlar; Faruk Beşer'in "İslam Şeriatı Açısından Sigorta" ve Nihat Dalgın'ın "Kaza, Hayat ve İşsizlik Sigortalarına Yeni Bir Yaklaşım"²⁵ başlıklı çalışmaları ile Orhan Çeker'in "Bir Sigorta Müessesesi Uygulama Projesi" isimli çalışmasıdır.

Kronolojik olarak literatürü takip etmek gerekirse ikinci sırada Dalgın'ın 2003 yılında yayınlanan "İslam Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar" makalesi gelir. Makalede bu sigorta türü İslam hukuku akit teorisi açısından incelenmiştir.

²² Yasin Şahin, *Tekâfûl Sigortacılığında Malezya Uygulaması* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

²³ Mohamed Alfadoul, *Tekâfûl Sigortası Açısından Sudan* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

²⁴ Muhammed Fazlı Yusuf - Mehmet Bayyigit (ed.), "Tekâfûl İşletmesinin Kavramı ve İşleyişi Hakkında Kısa Tanıtma (İslami Sigorta)", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi* (Konya: Kombad Yayınları, 1997), 931-956.

²⁵ Nihat Dalgın - Mehmet Bayyigit (ed.), "Kaza, Hayat ve İşsizlik Sigortalarına Yeni Bir Yaklaşım", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi* (Konya: Kombad Yayınları, 1997), 878-928.

Karşılıklı sigorta akdinin niteliği ve fıkhi açıdan uygunluğu üzerinde durulmuştur.²⁶

2006 yılında Hasan Hacak’ın kaleme aldığı “İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi” başlıklı makale, mukayeseli olarak sigorta akdini incelemektedir. Ticari sigorta ve tekâfülle ilgili çağdaş İslam hukukçularının yaklaşımlarını detaylı şekilde değerlendirmektedir. Yanı sıra fıkıh bilginlerinin konuya yaklaşım tarzlarını eleştirerek, konunun temel prensipler ışığında çözüme kavuşturulması gerektiğini vurgulamaktadır.²⁷

Bir başka çalışma Hadi Sağlam’ın 2009’da yayınlanan “Klasik ve Çağdaş Fıkıh Doktrinleri Işığında Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının Değerlendirilmesi” başlıklı makalesidir. Başlıktan da anlaşılacağı üzere iki sigorta akdi mukayese edilerek fıkhi açıdan bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Yardımlaşma sigortalarını konu edinmesi bakımından kısmen bugünkü ifadesiyle bir tekâfül çalışması sayılabilir.²⁸ Sağlam’ın “İslâm Hukuk Tarihindeki Âkile Bugünün Sigortası mıdır?” başlıklı bir makalesi de 2011’de yayınlanmıştır.²⁹ Yine 2012’de ilk çalışmasına benzer bir içerikte “Sigortanın Sosyal ve Özel Sigortalar Şeklindeki Taksiminden Hareketle Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi” başlıklı bir makalesi daha bulunmaktadır.³⁰

Hacak ve Sağlam’ın çalışmalarında ortak yönler dikkat çekmektedir. İki araştırmacı da sigorta akdi ile sigorta sisteminin birbirinde ayrı ele alınması gerektiğinin altını çizmektedirler. Buradan hareketle aynı sistemde uygulanan ticari ve karşılıklı/yardımlaşma vb. sigorta uygulamalarının temelde birbirlerinden çok farklı olmadıklarına dikkat çekerler.³¹

2015 yılında düzenlenen “II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi”nde sigorta ve tekâfül konusuna bir oturumda yer verildiği görülmektedir. Üç sunumun yer aldığı oturumda Hasan Hacak, “İslam Hukukunun İlkeleri Açısından Alacak (Kredi) Sigortası”, İbrahim Paçacı, “Bitkisel Ürün, Hayvan, Kaza/Hasar ve Hayat Sigortaları; Bireysel Emeklilik Sistemi”, Orhan

²⁶ Nihat Dalgın, “İslâm Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar”, *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XVI/4 [İslâm ve İktisat-I] (2003), 616.

²⁷ Hasan Hacak, “İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 41.

²⁸ Hadi Sağlam, “Klasik ve Çağdaş Fıkıh Doktrinleri Işığında Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının Değerlendirilmesi”, *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/1 (2009), 123-155.

²⁹ Hadi Sağlam, “İslâm Hukuk Tarihindeki Âkile Bugünün Sigortası mıdır?”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (15 Haziran 2011), 265-292.

³⁰ Hadi Sağlam, “Sigortanın Sosyal ve Özel Sigortalar Şeklindeki Taksiminden Hareketle Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (2012), 1-19.

³¹ Hacak, “İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi”, 50; Sağlam, “Klasik ve Çağdaş Fıkıh Doktrinleri Işığında Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının Değerlendirilmesi”, 134.

Çeker, "Alternatif Sigorta Modelleri Tekâfûl/Mütüel (Kooperatif Sigortacılığı) Örneği" başlıklı çalışmalarıyla yer almışlardır. Hacak, alacak sigortası bağlamında tekâfûl sisteminin dünyadaki diğer sistemlerle mukayesesini yaparak konuyla ilgili çağdaş yaklaşımları eleştirel bir yöntemle incelemiştir.³²

2014-16 yılları arasında tekâfûlde teorik boyuttan ziyade pratik ve uygulamayı içeren çalışmalar ortaya konmuştur. Bu çerçevede tespit edilen çalışmalar şunlardır:

1) İsmail Yıldırım, "Tekâfûl (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği."³³

2) Mervan Selçuk, "İslâmî Bir Sigorta Deneyimi Olarak Tekâfûl."³⁴

3) Hakan Aslan – Muhammed Emin Durmuş, "İslami Sigortacılık (Tekâfûl): Yöneticilerin Perspektifinden Türkiye Uygulaması."³⁵

4) Eşref Muhammed Dawaba, "İslami Takafül Sigortacılığının Zorluklarının Üstesinden Gelmek İçin Stratejik Bir Bakış." Dawaba'nın makalesi, Türkiye’de yayınlanmış Arapça bir makaledir.³⁶

5) Hakan Aslan, "Türkiye’de Tekâfûl (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri." Bu makale yazarın 2014 yılında Sakarya’da düzenlenen "İslami Finansta Ürün Geliştirme ve Fetva Süreçleri" çalıştayında sunduğu bildirinın makale olarak yayınlanmış halidir.³⁷

Literatürde tekâfûl sigortacılığı sistemine hasredilmiş kapsamlı ve çoklu çalışma örneklerinin ilki 2017 yılında yayınlanan edit kitapta görülmektedir. Süleyman Kaya vdğ. editörlüğünü yaptığı kitap, bir yıl önce düzenlenen çalıştayda sunulan tebliğleri ihtiva etmektedir. Altı bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, Yasin Gürbüz’ün "Tekâfûl (İslami Sigorta) Sistemi ve Teorisi" başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada katılım sigortacılığının nasıl işlediği, ticari sigorta ile mukayesesi, AAOIF standartları ve bazı yasal düzenlemeler üzerinde durulmuştur.³⁸ İkinci çalışma "Hayat Sigortacılığında Tekâfûl (Katılım Sigortacılığı)" başlığıyla İsmail

³² Hasan Hacak, "İslam Hukukunun İlkeleri Açısından Alacak (Kredi) Sigortası", *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi* (Konya: KTO Üniversitesi Yayınları, 2016), 1024.

³³ Yıldırım, "Tekâfûl (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği".

³⁴ Mervan Selçuk, "İslâmî Bir Sigorta Deneyimi Olarak Tekâfûl", *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı -IV 14-17 Mayıs 2015, Kütahya* (İstanbul: İlahiyat Yay., 2015) 349-358.

³⁵ Aslan - Durmuş, "İslami Sigortacılık (Tekafül)".

³⁶ Ashraf Dawaba, "İslami Takaful Sigortacılığının Zorluklarının Üstesinden Gelmek İçin Stratejik Bir Bakış", *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 2/2 (18 Aralık 2016), 105-125.

³⁷ Hakan Aslan, "Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri", *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies = Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* I/1 (2015), 93-117-117.

³⁸ Yasin Gürbüz, "Tekâfûl (İslami Sigorta) Sistemi ve Teorisi", *Tekâfûl (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*, ed. Süleyman Kaya vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 9-29.

Aydemir’e aittir. Çalışmada güncel global veriler ve dünyada uygulamaları üzerinden karşılaştırmalı olarak hayat sigortası ile aile tekâfülüne yer verilmektedir.³⁹ Üçüncü bölümdeki çalışma “İslami Sigorta (Tekâfül) Ticari Sigortadan Farklı mıdır?” başlığıyla Hasan Hacak’a aittir. İslami sigortanın basit/yalın ve karma/mürekkeb olarak ikiye ayrılarak incelenmesi bu çalışmanın orijinal tarafıdır. Yazara göre tekâfül ikinci kısma girmektedir ve ivazlı bir akittir. Dolayısıyla esas itibariyle ticari sigortadan farklı değildir.⁴⁰ Bir sonraki bölümde Abdullah Durmuş’a ait AAOIFI Standartlarında “Tekâfül Sigortacılığı” başlıklı çalışma yer almaktadır.⁴¹ Müveddet Elmacı’nın “Sigorta Kooperatifçiliği, Tekâfül ve Türkiye İçin Tekâfül Kooperatifçiliği” başlıklı sunumu da kitapta yer alan bölümlerden biridir. Bu bölümde tekâfülün kooperatif temelinde uygulanabilirliği önerilmektedir.⁴² Kitapta yer alan çalışmalardan biri de Hakan Aslan’ın “Tekâfül Uygulamalarının Güncel Sorunları: Türkiye Piyasası İçin Bir Değerlendirme” başlıklı yazısıdır. Çalışmada altı başlık altında bazı sorunlar, çözüm önerileri ve bu önerilerin faydalarından söz edilmektedir.⁴³

Aynı yıl (2017) Ahmet Efe’nin “İslam Ekonomisinde Sigortacılık ve Mülkiyet Üzerinde Bir Analiz” makalesi yayınlandı. Bu çalışma *Risale-i Nur* tefsiri özelinde İslami iktisadın özel mülkiyet ve sigortacılık konusunda modern iktisat uygulamalarından farklılık arz ettiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Makalede sigorta ve tekâfül kısmı yeterince işlenmediği, özel mülkiyete yoğunlaştığı görülmektedir.⁴⁴

Sonraki yıllarda ise sırasıyla M. Hadin Öner’in “İslam Ekonomisinde Sosyal Güvenlik Kavramı: Tekâfül Sigorta Sistemi Örneği” ile “Katılım Sigortacılığı Yönetmeliği Perspektifinde İslami Sigortacılığın Gelişimi” ve Sabri Öz - M. Ali Işık’ın “İslami Finans Alanında Tekâfül Sigortası: Türkiye İngiltere Karşılaştırması” başlıklı çalışmaları literatürdeki yerini almış oldu. Öner’in ilk çalışmasında tekâfül hakkında temel bilgilere, güncel dünya uygulamaları ve tarihi süreç üzerinde durulmuştur.⁴⁵ Diğer çalışmasında ise başlıktan da anlaşılacağı üzere çalışmanın yayınlandığı tarihte yürürlüğe giren (2019’da ilga edildi) 20 Eylül 2017 tarih ve 30186 Sayılı “Katılım Sigortacılığı ve Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” çerçevesinde katılım sigortacılığının Türkiye’deki uygulamaları ve

³⁹ İsmail Aydemir, “Hayat Sigortacılığında Tekâfül (Katılım Sigortacılığı)”, *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*, ed. Süleyman Kaya vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 36-87.

⁴⁰ Hasan Hacak, “İslami Sigorta (Tekâfül) Ticari Sigortadan Farklı mıdır?”, *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*, ed. Süleyman Kaya vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 93-110.

⁴¹ Durmuş, “AAOIFI Standartlarında Tekâfül Sigortacılığı”.

⁴² Müveddet Elmacı, “Sigorta Kooperatifçiliği, Tekâfül ve Türkiye İçin Tekâfül Kooperatifçiliği”, *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*, ed. Süleyman Kaya vd. (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017), 93-110.

⁴³ Aslan, “Tekâfül Uygulamalarının Güncel Sorunları: Türkiye Piyasası İçin Bir Değerlendirme”.

⁴⁴ Ahmet Efe, “İslam Ekonomisinde Sigortacılık ve Mülkiyet Üzerinde Bir Analiz”, *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi* 2/2 (2017), 222, 234.

⁴⁵ Muhammed Hadin Öner, “İslam Ekonomisinde Sosyal Güvenlik Kavramı: Tekâfül Sigorta Sistemi Örneği”, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi = Die Elektronische Zeitschrift für Politikwissenschaftliche Studien = Electronic Journal Political Studies* IX/2 (2018), 73 vd.

sorunları değerlendirilerek, yönetmeliğin getirdiği yenilikler ve üzerinde durulmuştur.⁴⁶ Öz ve Işık'ın makalesi Türkiye-İngiltere tekâfül uygulamalarını mukayese eden bir literatür çalışmasıdır.⁴⁷ Bunlara ek olarak TKBB yayını olan *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı* kitabında da Hacak ve Gürbüz'ün ortak bir çalışması olarak "İslami Finansta Sigorta ve Katılım Sigortası (Tekâfül)" başlıklı bir bölüme yer verilmiştir. Bu çalışma bir ders kitabı ünitesi niteliğindedir. Ana hatlarıyla İslam kültüründe risk paylaşımı ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak geliştirilen hukuki ve örfi bazı kurumlar incelenerek tarihi süreçte sigorta ve katılım sigortacılığının teorisi ve uygulamaları üzerinde durulmuştur.⁴⁸

Alpaslan Alkış'ın 2019 yılında yayınlanan "İslam Hukukunda Katılım Sigortacılığı" başlıklı makalesi fıkhi açıdan tekâfülü konu edinen en son ve en güncel çalışmadır. Buna rağmen içerik açısından önceki çalışmalara büyük oranda benzerlik göstermektedir. Sadece 2017 tarihli yasal düzenleme ve AAOIFI standartlarına diğerlerine göre daha çok yer verilmiştir.⁴⁹

Son olarak tekâfül konusunda Bakar, Mohammad Daud'a ait bir çalışmanın çevrisi zikredilebilir. "Tekâfülde Risk ve Sigortalanabilir Menfaat Sorunu: Fıkhi Bir Analiz" başlığıyla Türkçeye kazandırılan çalışma, *İslam'da İktisadi Kuruluşlar ve Yoksullukla Mücadele* kitabının bir bölümü olarak yayımlandı.

5. Tekâfülle İlgili Diğer Çalışmaların Listesi

Bu başlık altındaki çalışmaların bir kısmı İslam hukukuna göre konvansiyonel sigortayı ele almaktadır. Diğer bir kısmı ise tekâfülü diğer disiplinler açısından ele alan çalışmalardır. Bu nedenle künye bilgilerine yer vermek suretiyle kronolojik olarak listelenmesi ile yetinildi.

1. Mustafa Ahmed ez-Zerkâ, *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta* (İz Yay. 2017, 'ilk baskısı 1976 Kalem yay.).
2. Ahmet Öz, *İslâmî Sigortacılığın Kriterleri* (Marmara Üniv., 1996).
3. Yılmaz, Ahmet. "İslam Hukuku Açısından Sigorta" (1997).
4. Melahat Hancı, *Katılım Bankalarında Sigortacılık İşlemleri ve Uygulaması*, (Selçuk Üniv. 2007).

⁴⁶ Muhammed Hadin Öner, "Katılım Sigortacılığı Yönetmeliği Perspektifinde İslami Sigortacılığın Gelişimi", *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy* 3/1 (30 Haziran 2018), 61.

⁴⁷ Sabri Öz - Mehmet Ali Işık, "İslami Finans Alanında Tekâfül Sigortası: Türkiye İngiltere Karşılaştırması", *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*; 11/42 (2019), 415-425.

⁴⁸ Hasan Hacak - Yunus Emre Gürbüz, "İslami Finansta Sigorta ve Katılım Sigortası (Tekâfül)", *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*, ed. Şakir Görmüş vd. (İstanbul: TKBB Yayınları, 2019), 296-321.

⁴⁹ Alpaslan Alkış, "İslam Hukukunda Katılım Sigortacılığı", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/1 (29 Haziran 2019), 1-21.

5. Abdurrahman Çalık, *Tekâfül Sigorta Sistemi ve Katılım Bankalarında Uygulanabilirliği* (Yüzüncü Yıl Üniv., 2011)
6. Yusuf Üstün, “Sigorta, Tekâfül ve Kooperatif Sigortacılığı” (2014).
7. Çalık, Abdurrahman. “Katılım Bankalarında Sigorta Uygulamaları ve Tekâfül Sigorta Sistemi” (2014).
8. Ustaoglu, Murat. “Alternatif Faizsiz Sigortacılık Uygulamaları Ve Gelir Seviyesine Göre Kamu Bilincinin Değerlendirilmesi: Ampirik Analiz” (2014).
9. Okumuş, Sinan. *İslami Sigorta (Takaful) - Türkiye Uygulaması* (Türkmen Kit. 2014).
10. Serdar Polat, *Katılım Bankaları Sigorta Uygulamalarında Tekâfülün Yeri ve Geleceği* (Marmara Üniv. 2015)
11. Servet Yazıcı, *Tekâfül Sigortacılığında Ürün Geliştirme*, (Marmara Üniv. 2015)
12. Altıntaş, Kadir Murat. “Katılım Bankacılığı Çerçevesinde Alternatif Bir Sigorta Sistemi: Tekâfül Sigorta Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği” (2016).
13. Özcan, Seyran. “Tekâfül (Katılım Sigortacılığı) Muhasebesi” (2017).
14. Omari, Hassan Kinyua. “Tekâfül ve 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi” (2017).
15. Öner, Muhammed Hadin. “Katılım Sigortacılığı Yönetmeliği Perspektifinde İslami Sigortacılığın Gelişimi” (2018).
16. Güçlü Fatih, “Katılım Sigortacılığı (Tekâfül) Sistemi ve Türkiye’deki Durumu” (2018).
17. Lök, Hasan. *Türkiye’de Sigortacılıkta Yeni Bir Trend: Tekâfül (Katılım Sigortacılığı)*, 2018.
18. İren, Zihni. *Türkiye’deki Katılım Sigortacılığının Gelişiminin Malezya ve Körfez İş Birliği Konseyi Ülkeleri İle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi* (İst. Tic. Üniv. 2018)
19. Canbaz Karacif, Feyza Elif. *Yatırımcı Zararlarının Tazmininde Tekâfül (Katılım Sigortacılığı) Modeli* (Yeterlilik Etüdü, 2018).
20. Aksoy, Mehmet Ali. “Türkiye’de Katılım Sigortacılığı” (2018).
21. Aksoy, Mehmet Ali. “Katılım Sigortasının Unsurları ve TTK’nin Emredici Hükümleri Açısından Değerlendirilmesi” (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).
22. Aksoy, Emine Ebru – Aksoy, M. Ali. “Türk Katılım Sigortacılığı’nda Pencere Sisteminin Sona Ermesinin Olası Etkileri ve Çözüm Önerileri”, (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).
23. Melahat KARADAĞ. “İslami Sigorta Uygulaması (Tekâfül)” (I.

Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

24. Şahin, Muzaffer. "Türkiye'de Sukuk ve Uygulamasına İlişkin Bir Değerlendirme", 2018.

25. Uz, Özlem. "Tekâfülün (İslami Sigorta) Finansal Raporlama Standartları Kapsamında İncelenmesi" (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

26. Çidem, İbrahim – Ertaş, Fatih Coşkun. "Türkiye'de Katılım Sigortacılığında Uygulanan Modeller ve Branşlar", (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

27. Erkök, Banu. "Katılım Sigortacılığında Reasürans (Retekâfül) İşlemlerinin Geliştirilmesi", (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

28. Çorbacıoğlu, Ececan, "Katılım Sigortacılığının Ülkemizdeki Gelişimi", (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

29. Arslan, Pınar – Tan, Murat. "Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) ve Asya Bölgelerinden Seçilen Tekâfül Sigorta Şirketlerinin Etkinliklerinin 2016 - 2017 Dönemi İtibariyle Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Belirlenmesi", (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

30. Tanılyan Sürer, Tilda – Akpınar, Özgür. "Türkiye'de Sigortacılık Sektöründe Tekâfül Sigortaları", (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

31. Yavuz Demirdöğen, Ozan Özdemir. "Katılım (Takafül) Sigortacılığı Sektörünün Gelişimi ve Mali Açıdan Analizi", (I. Uluslararası Sigortacılık, Bankacılık ve Finans Sempozyumu, 2018).

32. Terzioğlu, Begüm. *Sigorta Acentelerinin Konvansiyonel ve Tekâfül Sigorta Pazarlamasına Yaklaşımları Üzerine Uygulama* (Marmara Üniv. 2019).

33. Ünal, İbrahim. *İslami Sigortacılık Sisteminin Türkiye'de Uygulanması Hakkında Ampirik Bir Analiz*, (NEÜ, 2019).

34. Dilek, İlker. "Türkiye'de Tekâfül (Katılım Sigortacılığı) ve Uygulanabilirliği Üzerine Bir Değerlendirme" (2019)

35. Sancar, Mustafa Afşın. "Türkiye'de Teverruk ve Yeniden Yapılandırmada Teverruka Alternatif Bir Ürün Olarak Yeniden Yapılandırma Tekâfül Fonu" (2019).

36. Laçınbala, Yasin - Ünsal, Hilmi. "Katılım Sigortacılığında (Tekâfülde) Pencere Sisteminin Değerlendirilmesi" (2019).

37. Demirci, Serdar. "Sigortacılıkta Yeni Bir Yaklaşım: Katılım Sigortacılığı" (2019).

38. Öztürk, Doğan (Ed.) – Canbaz Fatih (Ed.), *Hukuk Temelinde Sigortacılık ve Tekâfûlü Anlamak* (Beta Yay. 2019).
39. Söyler, İlhami. *Tüm Yönleriyle Tekâfûl İslami Sigorta* (Adalet Yay. 2019).
40. Yazıcı, Servet. *İslam’da Sigorta ve Tekâfûl Sigortası* (KDK, 2020).
41. Erol, M. Emin. *Katılım Sigortacılık Sisteminin Bireylerin Sigorta Eğilimlerine Etkisi* (Hitit Üniv. 2020).
42. Turğut, İshak. *Sigorta Yaptıran Bireylerin Tekâfûl Uygulamalarına Yönelik Bakış Açıları* (Düzce Üniv. 2020).
43. Arzova, Sabri Burak - Şahin, Bertaç Şakir. “Tarımsal Üretimde Tekâfûl Sigortacılığı ve Bir Model Önerisi” (2020).
44. Başoğlu, Burçin. “Türkiye’de Sigorta Sektörüne Katkıları Açısından Katılım Sigortacılığı Prim Üretimi Analizi” (2020).
45. Özoğlu, Mehmet Soner. “Kefalet Sigortası Sözleşmeleri” (2020).

Değerlendirme ve Sonuç

Bugüne kadar yapılan çalışmaların genel bir değerlendirmesini yapmak gerekirse bir kısmı öneri kabilinden şu hususları dikkatlere sunmak mümkündür:

1. Çalışmalarda benzerlik ve tekrar oranı yüksektir. İslam hukuku ve İslami finans alanında tekâfûl literatürüne bakıldığında hemen tüm çalışmalarda sigortanın ve tekâfûlün tarihçesi, iki sistemin mukayesesi, tekâfûle benzer müesseseler konularına mutlaka yer verildiği görülmektedir ve bu çalışmaların önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Neredeyse tüm çalışmalarda vurgulanan hususlardan biri teori-uygulama uyumsuzluğudur.⁵⁰ Buna rağmen herhangi bir öneri sunulmaması dikkat çeken bir husustur. Sıkça tekrarlanan bir husus da tekâfûlün âkile, kasâme, muâhât, velâ, zekât, sandıklar, beytümal vb. uygulamalarla ilişkilendirilmesi ve sonuçta atipik bir akit olduğunun ifade edilmesidir.

2. Çalışmaların bir kısmındaki hâkim özellik mevcudun resmini çekme şeklindedir. Örneğin konuyla ilgili görüşler sıralanır ama çoğu zaman tercihe şayan görüş ve/veya yazarın görüşü net olarak ifade edilmez. Öte yandan, literatürün önemli bir kısmı katılım sigortacılığını savunma refleksiyle yapılmıştır. Katılım sigortacılığını eleştirel bir bakış açısıyla ele alan çalışmalar yok denecek kadar az sayıdadır.

3. Türkiye’de katılım sigortacılığının gelişmesi için literatürde dünya tecrübelerini konu edinen çalışmalara daha fazla yer verilmesi gereklidir. Ayrıca konuyu genel çerçevede ele alan çalışmalar yerine, spesifik uygulama ve modeller

⁵⁰ Dalgın, *İslam’ın Işığında Sigortacılık*, 217.

özelinde çalışmaların yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu anlamda katılım sigortacılığında mudarebe modelinin; akit niteliği, akdin konusu, akitte ileri sürülen şartlar, garar, cehalet vb. spesifik konuları ele alan çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Yine katılım sigortacılığında, tarım, hayat, deprem, yangın, hırsızlık, sağlık, araç, trafik vb. konuları ele alan çalışmaların yapılması bundan sonraki süreçte önem arz etmektedir. Tekâfülde standart geliştirme ve şer'î denetim üzerine müstakil derinlikli çalışmalarla literatür zenginleştirilebilir. Bu standartlaşma terminolojiyi de kapsayacak şekilde olursa daha fazla istifade edilir. Mevzuat konulu derinlikli çalışmaların çoğaltılması da literatüre ve yasal düzenlemelere katkı sunacaktır. Bunlara ek olarak katılım sigortacılığı okuryazarlığını geliştirmeye yönelik farklı türden çalışmalar yapılmalıdır. Bu çalışmalar disiplinlerarası olabileceği gibi, belli bir alanın bakış açısına göre de olabilir.

4. Şayet alternatif bir model olma yolunda başarı sağlanmak isteniyorsa katılım sigortacılığının eleştirisini yapan ve bu anlamda geliştirilmesine katkı sunacak çalışmalara daha fazla yer verilmelidir. Bir diğer husus ise konuya yaklaşım tarzında idealist bir duruş hâkim, oysa idealden önce realiteyi gözetmek gerekir. Zira teorideki ideal uygulamaya yansıtılmıyor/yansımıyor ise bunun faydası sınırlı olur. Yani mevcudu tüm gerçekliğiyle tasavvur ederek ve gerçekten yapılması mümkün olan hususlar üzerinde durmak gerekir. Siyasi, sosyal ve ekonomik şartları gözeterek çalışmalara yön verilmelidir. Farklı bir tabirle mevcut şartların tanıdığı imkânlar dâhilinde politika önerileri ve çözüm önerileri sunulmalıdır.

5. Son olarak Türkiye'de yaşanan son gelişmeler doğrultusunda katılım sigortacılığının özel sektör, kamu ve akademiye yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Bu çerçevede atılması gereken adımların başında katılım sigortacılığı adıyla lisans ve lisansüstü programların açılması ve üniversiteler bünyesinde araştırma merkezleri kurulmasıdır. Genç araştırmacıların bu alanda çalışma yapması teşvik edilerek; proje, tez ve araştırma yapımları sağlanmalıdır. Bu çalışmaların kamu ve özel kurumlarca desteklenmesi de gündemde tutulması gereken önemli bir husustur.

Kaynakça

Alfadoul, Mohamed. *Tekâfül Sigortası Açısından Sudan*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Alkış, Alpaslan. “İslam Hukukunda Katılım Sigortacılığı”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 9/1 (29 Haziran 2019), 1-21.

Aslan, Hakan. “Tekâfül Uygulamalarının Güncel Sorunları: Türkiye Piyasası İçin Bir Değerlendirme”. *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. ed. Süleyman Kaya vd. 93-110. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Aslan, Hakan. “Türkiye’de Tekâfül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri”. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies = Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi* I/1 (2015), 93-117-117.

Aslan, Hakan - Durmuş, Muhammed Emin. “İslami Sigortacılık (Tekâfül): Yöneticilerin Perspektifinden Türkiye Uygulaması”. *International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF) 21-23 October 2015, Sakarya/Turkey Proceedings III* (2016), 17-29.

Avcı, Mustafa. *İslam’a Göre Sigorta*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1987.

Aydemir, İsmail. “Hayat Sigortacılığında Tekâfül (Katılım Sigortacılığı)”. *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. ed. Süleyman Kaya vd. 36-87. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Aytekin, Mehmet Ali. “İslami Sigorta Akdinin Niteliği”. *Uluslararası İslami Sigortacılık & Finans Sempozyumu Kitabı*. ed. Abdullah Çolak - Güngör Karakaş. 42-67. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2021.

Beşer, Faruk. *Sosyal Riskler Sigorta ve İslam*. İstanbul: Nun Yayınları, 3. Basım, 2016.

Çolak, Abdullah - Karakaş Güngör (ed.). *Uluslararası İslami Sigortacılık & Finans Sempozyumu Kitabı*. Çorum: Hitit Üniversitesi, 2021.

Dalgın, Nihat. “İslâm Hukuku Açısından Karşılıklı Sigortalar”. *İslâmî Araştırmalar (Dergi)* XVI/4 [İslâm ve İktisat-I] (2003), 615-629.

Dalgın, Nihat. *İslam’ın Işığında Sigortacılık*. Samsun: 2002.

Dalgın, Nihat - Mehmet Bayyigit (ed.). “Kaza, Hayat ve İşsizlik Sigortalarına Yeni Bir Yaklaşım”. II. *Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi*. 878-928. Konya: Kombad Yayınları, 1997.

Dawaba, Ashraf. "İslami Takafül Sigortacılığının Zorluklarının Üstesinden Gelmek İçin Stratejik Bir Bakış". *İslam Ekonomisi ve Finansı Dergisi (İEFD)* 2/2 (18 Aralık 2016), 105-125.

Durmuş, Abdullah. "AAOIFI Standartlarında Tekâfül Sigortacılığı". *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. ed. Süleyman Kaya vd. 93-110. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Efe, Ahmet. "İslam Ekonomisinde Sigortacılık ve Mülkiyet Üzerinde Bir Analiz". *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi* 2/2 (2017), 218-248.

Elmacı, Müveddet. "Sigorta Kooperatifçiliği, Tekâfül ve Türkiye İçin Tekâfül Kooperatifçiliği". *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. ed. Süleyman Kaya vd. 93-110. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Gürbüz, Yasin. "Tekâfül (İslami Sigorta) Sistemi ve Teorisi". *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. ed. Süleyman Kaya vd. 9-29. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Hacak, Hasan. "İslâm Hukukunda Sigorta ve Fıkıh Bilginlerinin Sigortaya Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30 (2006), 21-50. <https://doi.org/10.15370/muifd.91145>

Hacak, Hasan. "İslam Hukukunun İlkeleri Açısından Alacak (Kredi) Sigortası". *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi*. 1011-1038. Konya: KTO Üniversitesi Yayınları, 2016.

Hacak, Hasan. "İslami Sigorta (Tekâfül) Ticari Sigortadan Farklı mıdır?" *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. ed. Süleyman Kaya vd. 93-110. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Hacak, Hasan - Gürbüz, Yunus Emre. "İslami Finasta Sigorta ve Katılım Sigortası (Tekâfül)". *Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı*. ed. Şakir Görmüş vd. 296-321. İstanbul: TKBB Yayınları, 2019.

Kaya, Süleyman vd. (ed.). *Tekâfül (İslami Sigorta) Teori ve Uygulama*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Koçdoğan, Abdullah vd. "Türkiye'de İslâm İktisadı ve Finansı Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 13/25 (2017), 75-138.

Onur, Abdullah. *Tekâfül Sisteminde Vekalet ve Mudarabe Modelleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)

Öner, Muhammed Hadin. "İslam Ekonomisinde Sosyal Güvenlik Kavramı: Tekâfül Sigorta Sistemi Örneği". *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi = Die*

Elektronische Zeitschrift für Politikwissenschaftliche Studien = Electronic Journal Political Studies IX/2 (2018), 72-80-80.

Öner, Muhammed Hadin. “Katılım Sigortacılığı Yönetmeliği Perspektifinde İslami Sigortacılığın Gelişimi”. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy* 3/1 (30 Haziran 2018), 59-71.

Öz, Sabri - Işık, Mehmet Ali. “İslami Finans Alanında Tekâfül Sigortası: Türkiye İngiltere Karşılaştırması”. *TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi*; 11/42 (2019), 415-425.

Sağlam, Hadi. “İslâm Hukuk Tarihindeki Âkile Bugünün Sigortası mıdır?” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15/1 (15 Haziran 2011), 265-292.

Sağlam, Hadi. “Klasik ve Çağdaş Fıkıh Doktrinleri Işığında Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının Değerlendirilmesi”. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/1 (2009), 123-155.

Sağlam, Hadi. “Sigortanın Sosyal ve Özel Sigortalar Şeklindeki Taksiminden Hareketle Ticarî ve Yardımlaşma Sigortalarının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 31 (2012), 1-19.

SEDDK. “Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Genelge (2021/3)”. Erişim 05 Haziran 2021. <https://seddk.gov.tr/mevzuat-katilim-genelge-teblig-ve-sektor-duyurulari.html>

Selçuk, Mervan. “İslâmi Bir Sigorta Deneyimi Olarak Tekâfül”. *IV. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı -IV Kütahya 14-17 Mayıs 2015*. İstanbul: İlahiyat Yay., 2015, 349-358.

Şahin, Yasin. *Tekâfül Sigortacılığında Malezya Uygulaması*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Yıldırım, İsmail. “Tekâfül (İslami) Sigortacılık Sisteminin Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 6/2 (01 Aralık 2014), 49-58.

Yusuf, Muhammed Fazlı - Mehmet Bayyığit (ed.). “Tekâfül İşletmesinin Kavramı ve İşleyişi Hakkında Kısa Tanıtma (İslami Sigorta)”. *II. Uluslararası İslam Ticaret Hukuku Kongresi*. 931-956. Konya: Kombad Yayınları, 1997.

Zerka, Mustafa Ahmed. *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.